

R. 1790.

Inw. № ~~436~~. 963

Mikołajewicz Józef (podaje projekt
instrukcji postom na 1790 r.).

JOZEF MIKOŁAJEWICZ

SZLACHCIC I POSSESSYONAT

W NIEKTORYCH

WOIEWODZTWACH I POWIATACH

W. X. LITT.

Rozumiejąc, że Posłowie nowo obrani ziadają się, podług Praw i zwyczajów dawnych, przed Seymem, do Słonima na Seymiki generalne, i tam zniósłszy się z sobą, układać będą treść tyłu Instrukcyi od Woiewodztw i Powiatów sobie danych; czekał tam nadaremnie, aż do dnia 15. Grudnia, chcąc podać swoy Projekt, który był w tych wyrazach.

I N S T U K C Y A

POSŁOM PROWINCTI W. X. LITT.

NOWO OBRANYM NA SEYMIKACH

DNIA 16. LISTOPADA 1790.

Wolnego Narodu Obywatele, acz ledwie od dwóch tylko lat, i to dzielnym Patryotyzmem szczęśliwie agitującego się Seymu, przyprowadzeni do świetnego tego Stanu, w którym bez wstydu nazwać się niemi, owszem z chlubą możemy: Nayczulsze nayprzod złożywszy Naywyższy Opatrzności dzięki, za podaną tak pomyslną chwilę ratunku ukochaney Oyczyzny naszej; nie możemy nie uwielbiać tey gorliwości, z którą Nayiasnieysze Seymujące Stany, użyć iey nie zaniedbały.

XVIII. 2. 588

<http://rcin.org.pl>

X 2 X

smo. Przetoż na pierwszy Punkt tey naszey Instrukcyi JW. JW. JPP. Pośtom polecamy, aby stanawłszy przed obliczem Jego Krolewskiej Mości P. N. M. i Seymujących Stanow, oświadczyli imieniem naszym, z jaką czułością i nasytem serc Obywatelskich to nayszczęśliwsze przyięliśmy Hasło, że *Krol z Narodem, a Narod z Krolem*; z jaką radością powzieliśmy wiadomość, o wyrwaniu Narodu naszego z pod obmierzłego obcey dependencyi iarzma; o zawarciu przymierza z szanownym Sąsiadem; o rzuconym ryśie rządu trwałego i Republikańskiego; o opatrzoney się wnętrzney przez uwięźszenie Woyska i Skarbu; o prorogowaniu związku tego szczęśliwego (pierwszey pomyslny za dni naszych) Konfederacyi; i o tak przykładowym do Narodu odwołaniu się. Po takowym zaś z serc Obywatelskich oświadczeniu, uczynią JW. JW. JPP. Pośtowie nasi Akces do tego zbawiającego Oyczyznę związku; którego godnym Naczelnikom JW. Jmci Panu Małachowskiemu Konfederacyi Koronney i Seymowemu i JO. Xciu Jegomości Sapiezie Konfederacyi W. X. Litt. Marszałkom, nieskończone nasze oświadczą szacunki, za tak ciągłe ich prace, dzięki, i o kontynunacyą teyże tak świetney, pracowitey, i chwalebnie przez nich odbywaney Oyczyźnie usługi, gorące prośby nasze.

sdo. Nad to czujemy iak frogie Narod nasz cierpi udręczenia w każdym czasie Bez Krolewia, iżbyśmy nie mieli z uprzejmym uwielbieniem przyięć tak zbawienną radę, iaką nam Seymujące podają Stany, zabezpieczenia nastąpić mającemu przez utratę (Day Boże! iak nayspoźniej) szczęśliwie dziś nam Panującego Monarchy. Przetoż naychętniey zgadzamy się na obranie, w ciągu iefzcze drogiego te-

go dla Narodu życia, Następcy: A pamiętni iak słodkie i szczęśliwe dni pędziliśmy pod dobrośliwym dwóch przeszłych Monarchow naszym Panowaniem, z serca całego przychylamy się do ofiarowania Korony Naszey godnemu ich Potomkowi Najjaśnieyszemu Elektorowi Jegomości Salskiemu; pełni ufności nie tylko w dobroci krwi tey tak Narodowi naszemu miłey i szanowney; ale oraz i w osobistych tego sławnego w Europie Pana Przymiotach.

310. A gdy z gorliwego pewnie zażądania się nad sposobami usunięcia i na zawsze niešťczęśliwych Bez-Krolewia skutkow, zdawało się wielu godnym Mężom doradzać przyznanie Sukcessyi Tronu, ktoreykolwiek Familii od Narodu obrać się mianey: Nie mogliśmy iak tylko z naypilnieyszą roztrząsając uwagą tak ważny Projekt w dobrej (iak nie wątpiemy:) chęci podawany. A lubo z słusznych zapewne, i z samey gorliwości o Dobro Kraiowe wynikłych powodow, nie zdawało się Seymującym Stanom, otwarcie w tey mierze zapytać o Narodowe zdanie: My iednak uwielbiając obu stron gorliwe sentymenta, umyśliliśmy otworzyć w tey rzeczy, i polecić JW. JW. JPP. Półkom myśl naszą. Nazbyt zapewne przywiązani jesteśmy do tego odwiecznego Polakow Bożyszczu Wolności, iżbyśmy mogli tak łatwo odrzec się tego tey naycennieyszego Kleynotu, iakim jest obieranie sobie i z między siebie Pana. Przetoż, z samego z mlekiem wyślanego a nayśłodszego (acz może w tych już wiekach i mylnego) uprzedzenia, drogi ten Narodowi, i najsławnieyszemu w całej Europie Przywilej wolney Krolow Elekcyi, naytroskliwyszemu baczeniu JW.

A ij

JW. JPP. Posłom naszym polecamy, pragnąc w najmniejszym punkcie niekpiętą i nienadwerżoną zostawić Naszemu Narodziu Staro Polską wolność. Wszakże, z drugiej strony, nie jesteśmy tak ciemni, iżbyśmy nie poymowali, że w tym wieku, tak wygurowana Potęga Mocarstw nam ościennych, tak zwrotna polityka Gabinetów Europejskich, tak zabiegła ambicya absołutnych Monarchów, i tyle nie przewidzianych okoliczności, łącno mogą, z tego samego, tak nam drogiego Wolney Królów Elekcyi i Fryzwileiu, albo uknować, zupełne Oycyzny i Narodu Naszego zagubienie, albo mocą intryg (w których natężeniu widzimy iawnie, że nic takiego nie masz, czegooby użyć chytróść Gabinetowey Polityki zawstydzila się) w ustawicznym trzymać nasz Narod nie porządku i bezsilności. Jeżeliby więc JW. JW. JPP. Posłowie nasi, z bliższego tam rzeczy widzenia, a ofobliwie z wysłędzenia zagranicznych układów, i z naypilniejszego wszystkich okoliczności roztrząśnienia, przewidywać mogli takowe na Oycyznę nieszczęścia; gotowi jesteśmy ten tak drogi nam kleynot i naywyższy wolności naszey zaszczyt, Dobru Oycyzny poświęcić: Przetoż, w takim tylko zdarzeniu, dajemy moc JW. JW. JPP. Posłom naszym zgodzenia się i na Sukcesyą dla tegoż Nayiasniejszego Elektorskiego Domu; byleby wprzod iak naymocniejszy poczynione były opisy Władzy Krolewskiej, tak, iakoby wolność nam naymilsza, żadnemu nie podlegała utraty (uchoway Boże) niebezpieczeństwu. Pełni zaś jesteśmy ufności w cności i charakterze godnych Posłow naszych, iż tey od nas danej im mocy nie użyją iak tylko

nayrozważniej i naycnotliwiej; pamiętając że Bogu, nam i Następcom naszym i swoim, ścisły zdać będą powinni z sprawienia się swojego rachunek.

4to. Jako przy szczęśliwych początkach terażniejszego Seymu przykładną jednomyślnością okrzyknioną podwyższenie siły Narodowej do sta tysięcy regularnego Woyska, z niezmiernym przyjęliśmy uwielbieniem, i wdzięcznością; tak aby takowy komplet zmniejszony pod żadnym pretektem nie był, dostrzegać iak nayściśley mają JW. JW. JPP. Posłowie nasi; owszem wszelkiew dołożą usiłności, nie oszczędzając majątkow naszych, aby fundusz zupełny opatrzony został. Nie masz bowiem nic takiego, czegobyśmy dla Oyczyzny pożałować mogli.

5to. Wszakże w ustanowieniu Podatkow, aby wszystkim Obywatelom iak naydokładniejszy wymierzona była sprawiedliwość, zechcą dostrzegać JW. JW. JPP. Posłowie nasi; tak dalece; iżbyśmy wszyscy równo do potrzeb wspólney nam wszystkiey Oyczyzny przykładali się. Gdy bowiem Podatek, w Wolney Rzeczypospolitey, nie co innego jest, iak patryotyczna składka, ofiarowana na ubezpieczenie całości Oyczyzny w ogule, a w niey dobrego mienia każdego w szczególności Obywatela; nie masz tam pewnie sprawiedliwości, gdzie dobre mienie swoje, ieden od drugiego drożey opłaca. Z tych powodow, radzibyśmy, aby Possessorowie dożywotni za przywilejami Starostw, nie więcej od Intraty sobie pozostałey opłacali, iak Possessorowie Ziemskich majątkow. Lecz gdy już pociągnięni zostali, do większey opłaty; zechcą przynajmniej JPP. Posło-

wie dopilnować, aby więcej na własności krzywdzeni nie byli.

6to. Gdy zaś Przewacny Stan Duchowny, tak przykładną ucz, nił z siebie ofiarę, w opłaceniu z Dobr swoich dwoyga tyła ile się płaci z Ziemskich; uznawiając, w tym pościepku najiawnieyfy dowod gorliwego i przykładnego ku Rzeczypospolitey przywiązania, tych szanownych Współ-Braci naszych, z których się on składa: nie mogliśmy, iak tylko z zasmuceniem naytkliwszym przyjąć wiadomość o potarganiu, w tylu punktach, naydawnieyzych przezacnego tego Stanu przywileiow, i o zagarnieniu iego własności, z mnieyzym zapewne Kraiu pożytkiem, niż te szkody, które każda niesprawiedliwość sprowadzać na Narody zwykła. Obliguiemy więc JPP. Posłow naszych, aby iak naymocniey dopraszali się, iżby *suam cuique tribuatur*. A gdy naznaczoną Biskupom wszystkim równą stotyścyczną Intratę, uznaiemy za słuszną; cokolwiek więc z Dobr Biskupich nad to oznaczenie, zbywać okaże się, aby, iako rzecz Kościelna, obrocone było na lepsze opatrzenie ubogich Plebanow, żądamy. Dalszych zaś ciężarow nakładać na Stan ten nie dozwalamy; lecz i owfzem obliguiemy JPP. Posłow, aby wszelkie Duchowienstwo uwolnione było od naynieprzyzwoitszey opłaty piątego procentu, od cztero-letniey Intraty, przy obięciu Urzędu Duchownego nader nie słusznie nakazaney; aby pewność Funduszow wszelkich, dotąd, a przynaymniey do Roku 1764go uczynionych, zniesieniem wszelkich na one wypadłych *Juris Caduci* przywileiow zawarowaną była; i aby Prawem Powfzechnym pozwolonemi zostały

wszelkiemu Duchowieństwu potrzebne zamiany Dobr Duchownych na Ziemskie, za zważeniem ekwiwalencyi, przez Zwierzchność Duchowną, i przez Kommissyę Ciwilno-Woy-skowe i Porządkowe. Takowe bowiem zamian pozwolenie, i nam Dziedzicom Ziemskich possessyi, doświadczamy w wielu miejscach nader być potrzebnym.

7mo. A iako z natury rzeczy, naykardynalnieyszym Prawem jest i być powinno, w każdym rządzą wolnością szczącym się, dopieroż w naszym Republikantskim Kraiu, aby nikt w nim zgoła, oprócz samey Seymuiącey Rzeczypospolitey, nie mógł nakładać żadnego gatunku Podatkow: tak za nayprzykrzeyszzy skutek trwającego dotąd nierządu, z goryczą doznawaliśmy, iż aż nadto wiele, i powszechnie wszyscy, i w szczególności różne klasy Obywatelów, znosić muszą gatunkow podatowania, żadnym Seymem nie postanowionych, ani approbowanych; iakimi są.

8mo. Kwatergeld po Miastach, z Despotycznych zniesionej (na szczęście dla Narodu) Rady Niesustaiącey rozplucyow wynikły; a dotąd z nayniesprawiedliwyszym rozkładem wybierany, nie wiedzieć przez kogo, i nie wiedzieć na co obracany. 9do. Opłata drugich dwunastu groszy od listow na pocztach przy odbieraniu, przez same Directorium Poczt nakazana, gdy Prawem tylko przy oddawaniu listow na pocztę, po 12 groszy od łota płacić postanowiono. 3tio) Akcyzy po Miastach arbitralnie przez Kommissyę Skarbową, z wielką wewnętrznego handlu tamą, urządzoną. 4to) Różnego gatunku narzuty opłat przez Kommissyę Ciwilno-Woy-skowe i Porządkowe, w wielu miejscach praktykujące się.

Najmocniej więc polecamy JPP. Posłom naszym, pilne domaganie się, aby wszystkie te, i tym podobne uciążliwości zniesione były, i aby najnieoboiętniejszym Prawem zarowarowano zostało, iżby odtąd, nie tylko nikt w Kraju, nie był obowiązany ani szeląga opłacać tytułem jakiegokolwiek Podatku, wyraźną ustawą Seymową nie naznaczonego; ale nad to, każda Magistratura, i każdy partykularny, któryby się poważał stanowiąc lub wybieść takowe Podatki, mocą od Seymu sobie wyraźnie nie pozwoloną, kryminalnie, iako za występki obrażonego Samowładztwa Narodu, był karany.

800. Smutnym doświadczeniem przekonywamy się, iak szusznym odwiecznie Rzeczpospolita nasza wstręt miała, od wszelkiego gatunku Monopoliów. Albowiem ani zdołamy opisać wszystkie te uciążliwości i szkody, iakie, i wszyscy Obywatele, i ogulny kraj cały ponosi z Podatkow Skurowego, Tabacznego, Kartowego, papieru stęplowanego, i tylu innych, ktorzych sama percepcya, przez potrzebę tylu Oficjalistow (a w wszystkich i płatnych, i przez większą część krzywdzących tak Skarb iako i Obywatelow) daremny jest kosztem; a przecież nie z kąd, tylko z nasze samych opłaconym. Przeto oblięujemy JPP. Posłow, aby wszystkich tych Podatkow zniesienia zupełnie na zawsze dopilnowawszy, nie zostawili innych Podatkow, iak tylko Cła, i te który Obywatel prosto do Skarbu wnosi, choć by ie do najwyższego stopnia podnieść przyszło: albowiem takowa opłata całkiem dostawalaby się Dobru publicznemu, nie zaś na haracz Oficjalistom, Monopolistom, i częstokroć zdziercom.

Doftrze-

Dostrzegać też mają i tego, aby rachunki celne lepiej były dozierane, gdyż uwierzyć nie podobna, aby tak mało Cła Skarbowi Rzeczypospolitey przynosiły, iak się zwykło w Kalkulacyach Kommissyi Skarbowey (osobliwie Lite-wskiey) na Seymach okazywać. Dla ułatwienia więc Kal-kulacyi Skarbowych na Seymach, gdy teraz wszystkie Po-datki wchodzą do Kafs i zawiadowania Kommissyow Po-rządkowych, postanowionym mieć chcemy: iżby każdego Woiewodztwa, lub Powiatu Połowie, od Kommissyi *respe-ctive* swoiey, przywozili na Seym obrachunki, Kassy swego Woiewodztwa, Ziemi lub Powiatu: a z tych znieślonych rachunkow, nader iacno nayautentycznysze porobią się Tabelle przychodu i rozchodu Kraiowego; i Kommissya Skarbowa sprawić się tylko będzie z wydawanych Assy-gnacyi, i z tych summ, ktore prosto do niey importowa-ne, lub w gotowiznie z Kafs Woiewodzkich wzięte przez nią bydź okażą się. Ażeby zaś i przychody z Celi widzial-niey weryfikowały się, ządamy mieć postanowionym, iżby wszystkie Komory Celne, przed importowaniem pieniędzy, podawały Kommissyom Porządkowym, pod ktoremi się znay-dują, Autentyczną wiadomość i rachunek wszelkich przy-chodow, do likwidacyi i Konnotacyi, a za odwiezieniem summ, iżby kwity Kommissyi Skarbowey aktykowały w Xię-gach Kommissyow Porządkowych, ktoreby przy innych ra-chunkach Skarbowych, i tę wiadomość o przychodach z Celi od siebie zaświadczoną, wydawać obowiązane były Połom na Seym iadącym. Ten ieden sposob upatrujemy zabezpieczenia tym wątpliwościom, iakie ma Publicznosc o do-

B

kładności rachunkow Cell, które tak znacznie i powszechnie od Ewekty i Inwekty opłacane, nader wielką powinny czynić proweniencyą.

9no. Jednym wszakże gatunkiem Monopolii, nie tylko nie brzydziemy się, lecz owfzem ustanowiony mieć żądamy; iako znacznie przychody Rzeczypospolitey uwiękzyć mogący, a tym dogodniejszy, im mniej Obywatelom uciążliwy, bo od dobrej każdego woli zawisły. Mowimy o zabawach publicznych, iakimi są Teatra, Koncerta, Kluby, Reduty, Szczwalnie, i inne wszelkiego rodzaju Spektakle Publiczne, za płatnemi biletami dające się Tych wszystkich oddawanie *exclusive* Entrepreneurom bez prawnie w zwyczaj wprowadzone, postarają się JPP. Poślowie znieść na zawfze: a dopilnują aby Skarbowi Publicznemu dochod z onych był zabezpieczony. Do tego ten upatrujemy naydogodniejszy sposób, iżby każdemu Entrepreneurowi po wszystkich Miastach, wolne było onych utrzymywanie, za samym tylko oświadczeniem się przed Kommissyą Porządkową mieyscową, i opłaceniem się do iey Kassy po Złotemu od każdego na każdy raz biletu: i dla tego zawarowanym być powinno, aby na wszelkie takowe spektakle, czy zabawy publiczne, bilety od Kommissył Porządkowej znaczone były, i aby każdemu wolna była Delacya postrzeżonych biletow bez takowego znaku, a za dowiedzeniem, iżby Entrepreneur w Sądzie Kommissył, za każdy fałszywy bilet opłaceniem *in triplo* ceny, iaką one wydawać będzie, karany był, z wskazaniem wrocenia *in duplo* Delatorowi pieniędzy za też fałszywe bilety wziętych. Takową zaś za bilety znaczo-

ne, i z sztrofu za fałszywe, proweniencyą, Regent czyli Kasyer Kommissyi Porządkowey, wiernie do Skarbowey Rzeczypospolitey Kasyodkładać, za osobnym za przysiężonym, z każdodzienną datą Regeftrem, obowiązany być ma: Nie wyciągając od Entreprenora dla siebie, za znaczenie biletow, wiecey, iak po złotych dwa od sta biletow.

10mo. Do teyże Podatkowey i Skarbowey materyi, naturalnie się ściąga, walor Monet; w czym niezmiernie Krai nasz czuie mitręgi i szkody. Przetoż wszelkie Ewaluacye Monet Zagranicznych, względem Kraiowey, zniósłszy; żądamy mieć postanowiono, iżby w Kraiu naszym w kruszce tak ubogim, i Mennicę tylko dla honoru Narodowego utrzymującym, wszelkich monet Zagranicznych kurs był pozwolony, bez żadney na nie Redukcyi; i aby w Podatkach wszędy w Kraiu wszelkie Monety złote i srebrne takim były przyjmowane Kursem, iakim powszechnie w Kraiu isć będą. Smutne bowiem mamy i niepoiednokrotne doświadczenie, iż iakiekolwiek zagraniczne pieniądze zredukowane u nas zostały, wszystkie w prędcę za granicę powywożono, a przy nas tylko szkoda z Redukcyi pozostała: bo ten pieniądz, który do nas w wyższej (acz tylko takiej iak za granicą) przyszedł cenie, taniej od nas Zagraniczni wykupili.

11mo. Dla oszczędzenia pewnie, a tym samym uwiękśzenia Skarbu Publicznego, nader chwalebnie postanowiły Seymuiące Stany, zmniejszyć liczbę Ministeryow Kraiowych. Do uskutecznienia tego zamiaru, nayprzyzwoitszy upatrujemy szrodek, aby Unią Korony Polskiej z wielkim Xięstwem Litewskim uzupełniając, zastosować liczbę Mini-

steryow do liczby trzech Prowincyi, z ktorych się Rzeczpospolita nasza składa, naznaczyć Penyi na każdego Ministra Wielko-Polskiego, Mało Polskiego, i Litewskiego po pięćdziesiąt tysięcy Złotych. W tymże celu uzupełnienia Unii, iako już mamy Kommissyą Woyskową iedną na oba Narody, tak aby Skarbowe, i wszelkie iakie się mają postanowić, naywyższe Kommissye, w iedno na oba Narody połączone były; owszem, dla tym więkzszey między obodwoma Narodami, tak uprzeymie Unią między sobą szacuiącemi, zachowania we wszystkim równości, żądaniem iest naszym, aby Skarby połączone, i Podatki iednostayne postanowione, i Cła wewnętrzne między Kraiem a Kraiem zniesione były: A tak, formuiąc ieden nierozdzielne Rzeczypospolitey Ciało, ieden z iednego Skarbu Expens na wszystkie wspólney Oyczyzny potrzeby, ustanowiłby się. Między pierwsze zaś licząc Expensa, dochod Jego Krolewskiej Mci P. N. M. życzeniem iest naszym, aby i ten ogulnie ze Skarbu Rzeczypospolitey był opłacany, w liczbie sześciu Millionow Złotych Polskich. A Dobra Stołowe J. K. Mci aby na Skarb obięte, przez licytacyą, sposobem Starostw, *plus offerentibus*, częściami, porozdawane były. Końcem zaś mocnieyszego zabezpieczenia Alternaty między Prowincyami, iako też i porownania Cyrkulacyi w Kraiu pieniędzy, nayuściłney żądamy, aby nie tylko Seymy, ale i przez dwa lata między Seymowe, Rezydencya Krolewska, i Magistratur nawyższych, alternatą Prowincyow odbywały się: tak, iakoby iedne dwa lata i Seym po nich w Wielko-Polszcze, drugie w Mało Polszcze, a trzecie w Litwie, Krol

i wszystkie najwyższe Kommissye przemierzkiwały. Do czego na Prowincyą Litewską, nie inne Miasto iak Wilno (iako i najznaczniejszy, i prawie w środku Prowincyi leżące) przeznaczone mieć pragniemy. Tym sposobem przynajmniej trzy w Kraiu Miasta zaponiagałyby się temi milionami, które ze wszystkich Prowincyow spływające, jedna Warszawa dotąd pożera.

12. Zródło obfite uwięźszenia Skarbu Publicznego upatrujemy, w tych znacznych przychodach, któremi Kommissya Edukacyina zarządza. Zabranie więc onych na Skarb Rzeczypospolitey, tym mocniej zalecamy, im gruntowniej przekonani jesteśmy, iż Edukacya w Kraiu nie tylko najmniej na tym szkodować nie będzie, ale owszem trwale i pożytecznie uwiecznioną zostanie, przez polecenie oney Duchowieństwu, tak licznemu w Kraiu naszym, i dobrze opatrzonemu; które potrafi onę pożytecznie obić, a to przez rozrządzenie, aby wszystkie liczniejszye Kłasztory utrzymywały Szkoły Publiczne, Opaci zaś Wizytatorami i dozorcami onych byćby mogli, pod wiedzą i rozrządzeniem Kommissyi Edukacyiney; która w takowym składzie, wolną będąc od sądownictwa i zawiadowania Skarbem, więcejby miała czasu i zręczności dojrzenia Edukacyi młodzi; co też istotnym ustanowienia iey celem być miało. Ze zaś w tym zaraz momencie, możeby Zakony nie znalazły się dożyć być obfitującami w subiekta zdadne do utrzymywania Szkół z dobrym dla edukującej się młodzi skutkiem: A z drugiej strony, Duchowieństwo biorąc na siebie ten ciężar, i tak znaczną dla Rzeczypospolitey (przez wlanie do iey

Skarbu Intraty Edukacyjney) sparamując korzyść, wartość znalazłoby się iakieys za to nadgrody: Tym dwom celom zaradzając, radzibyśmy byli, aby tenże zacny Stan Duchowny otrzymał sprawiedliwość, w zniesieniu Podatku *Doni gratuiti*: z tą wszakże Kondycją, aby przez lat sześć następnych, całą tę summę siedmkroć sto tysięcy Złotych corocznie składał w Kassie Kommissyi Edukacyjney; która z tegoż dochodu, przez te lat sześć (*salvo calculo* na Seymach) utrzymywaćby powinna, iak naylepszich Professorow i Nauczycielow, po wszystkich głównieyfzych Klasztorach, dla przysposobienia Młodzi Zakonney do Professorstwa na przyzłość, i utrzymywania tym czafem, Szkół Publicznych po tychże Klasztorach. Wskrzieszenie też Zakonu Jezuickiego, tak niegdys przykładnie Edukacją utrzymującego, znając być pożytecznym, obliguiemy JPP. Półow, aby domowili się o zanieślenie przez Seymujące Stany, do S. Stolicy Apostolskiej proźb nayfilnieyfzych, iżby Breve supressyi tegoż Zakonu odwołać raczyła: Co wszakże rozrządzeń Rzeczypospolitey, względem przeszłych tegoż Zakonu funduszow, iuż zasfłych, aby w niczym nie nadwężało, waruiemy. Akademie zaś trzy, to jest po iedney w każdej Prowincyi, aby iednostaynie opatrzone były, dostateczną przynaymniey po sto tysięcy Intratą, czy to przyłączeniem do onych funduszow nadto bogatych, a nie widzialnie i bezpożytecznie dla Kraiu trawionych przez Pustelnicze Zakony, nawet w więkfzey części (iak Kartuzi Berezcy) z osob Zagranicznych składające się, czy też wyznaczeniem ze Skarbu po sto tysięcy Złotych na każdą

Akademiją: Jako też, aby w Kommissyi Edukacyney Re-
ktorowie onych za Kommissarzow z Urzędu, *cum voto deci-*
siva (iako z Funkcyi famey do tego nayzdatniejszy) poczty-
tani byli; żądaniem iest naszym.

13tio. Ażeby zaś oboiey płci Duchowieństwo rownie
pożyteczne Kraiowi było, dopraszamy się, iżby i Paniens-
kie Klasztory lepiej, niż dotąd, urządzone były. Albowiem
nie tylko Edukacya Panien po Klasztorach, będąc nad to
kosztowną, dla uboższych Szlachcianek zgoła staie się nie
dostępną: ale nadto, i samych funduszow dopełnienie nie iest
pawne, i Mniszek opatrzenie okazie się być nie dostateczne,
mimo wielkość Funduszow, i brane pożagi, bez których nay-
bogatsze nawet Klasztory żadney nie przyjmują; a i przy-
jąwszy, w niewygodzie i nędzy one utrzymywać zwykły,
tak dalece, iż krewni, przez litość samą, opatrywać ie mu-
szą. A wszakże, lubo każdy Zakonnik i Zakonnica przy-
sięga na uboństwo; Zakon iednak ma fundusze, nie na co
innego, iak na ich utrzymywanie, przetoż we wszystko
naydostateczniej opatrywać, ofoby na ten fundusz przyię-
te, powinien. Polecamy więc JPP. Posłom naszym naymo-
cniejszy domowienie się, iżby i nad Mniszkami opieka Rzą-
dowa rozciągniona była, a ściśle nastąpiło weyrzenie we
wszystkie fundusze Panińskich Klasztorow, z postanowie-
niem, wiele który Klasztor ma utrzymywać Mniszek? a
wiele ubogich Szlachcianek na Edukacyi bezpłatnie z sa-
mego funduszu? a to miarkując tak, iakoby każdego Kla-
sztoru fundusz w trzech częściach na zupełne we wszystko
opatrzenie i wygodną sustentacyą Mniszek, w czwartey zaś

części na Edukacyą w tymże Kłafztorze Panienek Swieckich Szlacheckich był obracany; a to oprócz tych, ktoreby za umowioną Penfją w Kłafztorze edukowały się. Prawem też aby obostrzono było, iżby osoby wstępniące do Zakonow Oboiey Płci, iako idące na gotowy sposob życia z Funduszow, i przysięgające na uboństwo, wszelką swą własność przed Furta zostawowały.

14to. Gdy po skruszeniu owej obcego Despotyzmu sprężyny Rady Nieustaiącej, szafunek Senatorskich Krzesel, zdawał się tym samym wracać w ręce Narodu, podobalo się Seymuiącym Stanom przywrócić go Krolowi Jmci P. N. M. aż do długiego (day Boże) Jego życia. Nie możemy naganić tego kroku, iako zgodnego z sprawiedliwością należną temu Monarsze, ktory Paktow Konwentow, ile mógł, dotrzymać Narodowi starał się, a zatym i na wzajemność zasłużył. Wszakże nie mogliśmy się nie zasmucić widząc, iż oddając to, co *Pakta Conventa*, Nayiasnieyszemu Panu zawarowały, w Dar ten zagarniono i to, co zawsze do Rzeczypospolitey należało; to jest szafunek Ministryow, ktore przed narzuceniem nam Rady Nieustaiącej, od rekomendacyi Wojewodztw i Powiatow zależały. Boleć też nam przyszło, iż Intrygi obrotnych Obywatelow potrafiły tyle podeysć dobroć serca J. K. Mci, w pierwszym zaraz tego Narodowego Daru użyciu, że to nowe rozdawnictwo nie odpowiadać zdaje się, szacunkom i ufnościom Narodu. Zechcą więc JPP. Pasłowie dopomnieć się nayprzed, iżby Ministrya nawet pod długim życiem dziś nam Panującego Monarchy, nie inaczey iak tylko podług dawnych Praw i

zwycza-

zwyczajów, za rekomendacją Woiewodztw i Powiatów na Seymie oddawane były. A potym kolatać będą do serca dobrego Krola, iżby raczył wrodzoną swą hamować dobrotliwość, a w szafunku wszelkich łask swoich, mniey miał względu na Ofoby umiejące, sztucznie, natrętnie, i pięknie prosić, niż na te, ktorých wywyższenie przez nich prawdziwie zasłużone, tym samym Narodowi będąc miłe, z uwielbieniem dobroci Serca Pańskiego z sprawiedliwością złączoney, od tegoż Narodu przyimowane byćby musiało.

15to. Na przyszłość zaś, aby wszystkie Ministerya pozostać mające, oraz wszelkie Urzędy Kraiowe czynne i Dygnitarye, nie inaczej iak na Seymie, większością sekretnych tylko krefek, a Senatorye wszystkie Swieckie na Seymikach, tych Woiewodztw, Ziem, i Powiatów do ktorých należą, podobną większością sekretnych Krefek, obieralne były, tak, iako i wszystkie Urzędy Ziemskie i Grodzkie, Kardynałnym Prawem zawarowano mieć żądamy. Senatorye zaś wszystkie Duchowne, tym bardziey aby szafunkowi Krolow zostawione nie były, naypilniey dostrzegać mają JPP. Posłowie nasi. Jako bowiem Rząd i nauki Duchowienstwa, w stan obyczajów i sposobu myślenia Obywatelstwa, a ten w sprawienie sfodkich skutków pomysłności Oyczyzny, znamy za naywięcey wpływaiący; Tak przekonani jesteśmy, iż iakie w Duchowienstwie będzie Przełożenstwo, tacy Duchowni, a iacy Duchowni, takie w rządzonych przez nich Obywatelskich duszach ugruntuią się maxymy. Przetoż chcąc mieć w Kraiu Duchowienstwo iak naylepsze, a samą cnotą i zasługą, nie zaś przez intrygi i

Q

zabiegi (i ak dotąd z smutkiem i zgorzzeniem widzimy) promowujące się; żądamy mieć postanowionym, iżby odtąd i w Stanie Duchownym, wszystkie stopnie nie inaczej, iak przez Elekcyą, osiągnane były. A tak Plebani, aby przez Parafianow, pod Prezydencyą Kollatora, czyli Possessora mieysca; Dziekani przez Duchowieństwo swojego Dekanatu, wspólnie z Kollatorami czyli Possessorami mieysce w ktorych Plebanie tegoż Dekanatu znajduią się; a Prałaci i Kanonicy na Seymikach przez Woiewodztwa, Ziemie i Powiaty większością sekretnych tylko Krefek, obierani byli; i przeto aby w każdej Katedrze liczba Prałatow i Kanonikow, do liczby Woiewodztw, Ziem, i Powiatow w Dyecezyi będących stosowaną była, a to końcem, iżby Woiewodztwo, Ziemia i Powiat, swojego mieć mogli Prałata, lub Kanonika w zbiorze Kapituły; Officyałow i Audytorow Kreacyą, z między Kapituły, Biskupom zostawiwszy, wybor Sufraganow Kapitułom z między siebie, zawarowany mieć chcemy. Biskupow zaś Dyecezalnych, aby w Katedrze własney, z między Kapituły, i pod iey Prezydencyą, Plebani teyże Dyecezyi, po trzech lub czterech, z każdego Dekanatu, za Elektorow przez Duchowieństwo mieyscowe wybrani; tudzież Senatorowie, pierwsi Woiewodztw, Ziem, i Powiatow Urzędnicy, i z każdej Kommissyi Porządkowey w teyże Dyecezyi będącey, dway lub trzy Delegowani, większością sekretnych tylko Krefek, obierali, postanowionym mieć żądamy; z warunkiem wszakże, aby osoby Kapitułę składające nie dawały Krefek, lecz tylko Kandydatami do Biskupstwa były. Ze zaś Prymasowstwo naywyżym jest,

tak w Koronnym, iako i Litewskim Duchowieństwie stopniem; ażeby więc ani Prowincye nierowności w tym nie doznawały, ani stopień ten tak wyfoki (z pokrzywdzeniem innych Kraiowych Kapituł) do iedney Gnieźnieńskiej nie był przywiązany, dopraszać się będą JPP. Poślowie, o wyftaranie się u S. Stolicy Apostolskiej, izby podnioſszy Katedry Krakowską i Wileńską, do tytułu Arcy-Biskupstwa, pozwoiła na takową kolej czyli Alternatę, aby Prymasowstwo po Gnieźnieńskim Krakowski, a po Krakowskim Wileński Arcy Biskup otrzymywał.

16to. Dopraszać się też będą JPP. Poślowie, aby Stany Seymuiące wyftarały się u teyże S. Stolicy Apostolskiej izby wszelkie appellacyjne Sprawy Duchowne, w Kraiu zupełnie kończyły się w Nuncyaturze, tak urządzić się mającey, iakoby nie sam ieden Audytor Nuncyatury, ale z dodanemi od Kapituł, koleją po dwoch z kaźdey Prowincyi Affessorami, wszelkie Duchowne, z Appellacyi od Sądow Prymasowskich przychodzące Sprawy rozśadzał; z tym warunkiem, izby w zdarzeniu Sprawy osobistej Biskupa ktorego, lub Prałata w Biskupim Charakterze będącego, nie już ten Sąd Nuncyaturski, ale sam JW. Nuncyusz, z przybranemi sobie dwoma, a dodanemi od Kapituł (z kolei) drugiemu dwoma Kraiowemi Prałatami w Biskupim charakterze będącemi, finalnie onę rozśadzał: W samym tylko przypadku w ktorymby chodziło o złożenie z Biskupstwa, zostawiając i od tego Sądu wolną Appellacyą, albo do Rzymu, alboliteż do zbioru wszystkich Biskupow Kraiowych, zwołać się w ow czas mającego. Obwarowanym oraz iak najmocniej mieć

C ij

żądamy, iżby tak Nuncyatura iako i Sądy Prymasowskie i Konfystorskie, pod żadnym pretextem Spraw innych nie przyjmowały, iak tylko *pure* Duchowne, i takie, iakie nie inaczej iak tylko z Praw Kanonicznych sądzonemi być mogą. Rozwodowe zaś, ażeby nigdy więcej przez Delegata, czy to Prymasowskiego, czy to Apostolskiego (iak z pogorszeniem widzimy zwyczaj nader *abusus* wprowadzony) ostatecznie rozstrzygane być nie mogły; ale przez Konfystorz i Sąd Prymasowski przeszedłszy, koniecznie w Nuncyaturskim, wyżej opisanym, kończyły się: i to bez najmniejszego wdawania się w iakiekolwiek o majątek między małżeństwem opisy (których rozstrzyganie do Swieckich Kraiowych Sądów całkowicie należy) lecz na samey tylko o ważności lub nieważności ślubu Decyzji.

17mo. By naylepsze Prawa nie uszczęśliwią i nieuporządkują Narodu, gdy Esekucya onych, przez władze wykonawcze, albo uchylaną, albo pozornie tylko dostrzeżaną będzie: Z naytkliwszym zaś uczuciem i nieznośną boleścią patrzemy nato. W tym czasie, w którym zapalony Narod ratunku swego nadzieją, naymniej się nie zastanawia nad ciężkością Podatkow, nad trudnością wydawania Rekruta, nad tylu słowem ciężarami; owszem naypowolniey i naygorliwiey dopełnia wszystkie ustawy Seymowe; Nie pyta się iakim Prawem Seym ten tak długo przeciągniony? iaką Mocą Posłowie sami siebie i na drugie dwa lata potwierdzili? iaką powagą drugie tyle obrać nakazali? wszystko to Narod *pro rato & grato* przyjmuie, wszystko dopełnia, ze wszystkiego kontent; w tey iedynie ufności,

że chociaż co się ucierpi, ratunkiem Ojczyzny z przepaści w którą leciała, i przyszłą iey szczęśliwością nadgrzone sowiecie obaczy. W takim więc czasie, iakiey wierności, iakiego posłuszeństwa, iakiey nayskrupulatniejszyey akkuratności, w ścisłym pełnieniu ustaw Seymowych, nie miał się Narod spodziewać po wszystkich Magistraturach? a tym bardziey po tey, którą mimo nayfroźsze obcego Despotyzmu pogroźki, sam z siebie postanowił? A przecież tey ufności naymaiey nie odpowiadają kroki Kommissyi Woyskowej. Czy to bowiem spoyrzemy na ubior Piechoty, a osobliwie Officyerow? z boleścią postrzegamy iawné sztydzenie z Prawa, które Gemeyna stróy zbliżyć do Narodowego, a Officyerow w stroy zupełnie Polski przybrać wyraźnie rozkazało. Czy to na regularność w Woysku zwrocim oczy? nie postrzegamy naymniejszego przykładu karności, osobliwie na tyłu Officyerow, którzy Kasom Regimentowym zadłużeni, zamiast przykładowego ukarania, urlopowani, albo i bez urlopow, na Seymiki się roziechali, dla starania się o Poselstwo. Czy to się obeyrzym na ustawne, bez żadney potrzeby transmarzże Woyska? z żalem postrzegamy te tylko smutne skutki, że Zołnierz znuzony, konie wynędznione, Obywatel uciśniony, a Woysko czasu niema wyćwiczenia się w Mustrze. Czy to na ostatek zapytamy Zołnierza, iak mu iego należność dochodzi? dowiaduiemy się, iż albo iey cale nie odbiera, albo nadto późno, albo ma Assygnacye do Kassy Woiewodztwa takiego, do ktorego nim doiedzie, kilka Kas daremnie leżących minie. Wina ta ostatnia, dzielić się koniecznie musi i na

Kommissyą Skarbową; ale też i tey obrachunek tak długo zwleczony, boleść przynosi Obywatelskim sercom. Dopieroż gdy widząc iak wieleśmy dali, iak znaczne były Ofiary dobrowolne Obywatelskie, iak wiele jeszcze, po wielu Kassach Woiewodzkich i Powiatowych, leży Pieniędzy; nie tylko nie widzimy obrachunku tego wszystkiego, ale nadto, slyszemy o zaciągnięciu Dziesięciu Milionow długu za Granicą; a przecież w zeszłym Mieściu Marcu, na odgłos niemożności dostania tam takowey Summy, złożyliśmy z ochotą i nie odwłocznie nakazane podwoyne Podymne. Nayustilniej więc dopomną się JPP. Posłowie Nasi, o iak nayscisleyse weyrzenie w postęпки Kommissyi Woytkowey; o iak naydokładniejszy obrachowanie Kommissyow Skarbowych; i o nayustilniejszy zawarowanie, iak nayscisleysego zachowania Praw, przez wlyzłtkie Magistratury Kraiowe.

1800. Nieziedzanie się na Seym wielu Senatorow i Ministrow, a nawet i Posłow, nader sprawiedliwie zażala serca Obywatelskie. Tym bardziey oddalanie się ich za Granicę, w czasie agituącego się Seymu, a nie będąc od niego dla Publiczney usługi wysłanemi, lub przynaymniey pozwolenia od Stanow nie biorąc, zdaie nam się być obrazą powagi Narodu. Dopieroż pisanie, przez nich za Granicą siedzących, przeciwko czynnościom Seymowym Manifestow, a jeszcze z odwołaniem się w onych do Sąsiedzkich Potencyi, nie podobna nie nazwać krokiem przeciwko Oyczyźnie. Naygorliwiey więc JPP. Posłowie dpo-

mniej się mają, aby przepisane w podanym od Deputacy do układania Formy Rządu wyznaczony Proiekcje, kary na nie zieżdzających (bez legalney exkuzy) na Saym Senatorow, Ministrow, i Poslow, koniecznie Prawem wskazane były; z poprawą w tym tylko, aby nie chcący *in Turno* dać kreski (jako o parcyalność lub niezdatność sam siebie oskarżający) nie Czerwony Złoty ieden, ale Sto przynajmniej winnym był opłacać. Wyjazd zaś za Granicę pod jakimkolwiek bądź pretextem, Osobom Seym składającym (przynajmniej w czasie agitowania się onego) aby iak nayfurowiej był zabronionym, chyba za otrzymaniem wyraźnego od Stanow pozwolenia. Lecz oprocz tych ustanowień chwalebnych na przyzłość, naygoręcey prosimy, aby teraz Seymujące Stany, ze wszelką wolnemu przyzwoitą Rządowi łagodnością, a od Rządney wolności nie oddzielną powagą, nayfilniey postarały się, o sprowadzenie nazad, ku wspólnym Oyczyźnie radom, tytu godnych Mężow, w ciągu Seymu tego, samowolnie za Granicę oddalonych. Pełni zaś iesteśmy ufności, że i ci z nich, zaroszeniem tamże za Granicą przeciw Seymowi Manifestu, przepowiadaniem w nim Narodowi krwią oblania się, i odwoływaniem się do Sądiedzkich Mocarstw (w czasie tym może ostatnim, od lituiącej się Opatrzności, ku wyrwaniu się z pod obmierzłego onych Dependencyi, dobrotliwie nam pozwolonym) goryczą napelnili ferca Obywatelskie; powroceni na łono Oyczyzny, ziednoczą się ku iey ratunkom, a uwieczniając przez to, tę sławę, i szacunek, który sobie dawnieyszemi a zawsze

drogiemi gorliwości swej dowodami, u skłonnieszego do wdzięczności, niż zemsty Narodu wyślużyli, zgafzą na zawsze u Postronnych tę opinią (nieszczęśliwie zadawnioną a nader Nas krzywdzącą) że w Polsce jedność być nie może.

19no. W zanofzeniu też po Kancellaryach Kraiowych Manifestow, przez Osoby Seymuiące, i wychodzeniu z onemi z Izby Seymowej, nie możemy upatrywać iak tylko zabytki ieszcze pozostale, owego zgubczego przywiązania do źródła nieszczęść naszych *Liberum veto*. Albowiem, ieżeli Senator, Minister, lub Posel, w mniemaniu że za Projektem szkodliwym Narodowi wypada więkzość Głosow, chce usprawiedliwić się przed powszechnością okazaniem swej opozycyi; dosyć iest złożyć Głos swoy u Łaski. Jeżeli zanofi Manifest dla uieścia legalności Prawu więkzością Krefek udecydowanemu, tedy nie dosięga celu, osobliwie w Seymie pod związkiem Konfederacyi odprawującym się. Jeżeli zaś składa w Aktach Publicznych Manifest, na to, aby w czasie swoim mógł go ktoś popierać; niech zważy, że krokiem takowym, przyprawia Oyczyznę o niebezpieczeństwo zamieszkw Kraiowych, o nieszczęśliwe dla niej zawsze skutki niejedności w Obywatelstwie, i o niepewność wszystkich Praw, a zatym o wieczny bezrząd. Przetoż nie tylko JPP. Posłowie Nasi, w żadnym zdarzeniu, Manifestow zanofić, i z onemi z Izby wychodzić nie mają; ale nadto postarają się, iżby na zawsze zabronionym to było: z tym wszakże warunkiem, aby wolno było każdemu Senatorowi, Ministrowi, i Posłowi zdanie

nie swoje (choćby większości Głosow przeciwnie) złożyć u Łaski Seymowej, celem umieszczenia go w Dyaryusz, i publicznego tym fantym zaświadczenia przed Powszechnością o myśli takowe zdanie podającego.

somo. Z powiększonym tak znacznie Woyskiem, pomnożona liczba Officyerow i Towarzystwa, słuszną sprawnie, w Cywilności służącym Kraiowi Obywatelom obawę, aby Woyskowi w znaczniejszey liczbie wystarawszy się Funkcyi Poselskich, przemożnemi na Seymach nie stawali się: usunąć zaś tak zacnych i szacownych Współ-Braci od tey znakomitey Oyczyźnie usługi, znamy być wielką niesprawiedliwością. Przeto obowięzujemy JPP. Posłow, aby naygorliwiey domawiali się; iżby na przyszłość tak urządzonym było, iakoby z kaźdey Prowincyi, połowa Woiewodztw Ziem, i Powiatow, procz zwykłej liczby' Posłow z Cywilnych Obywatelow, wybierała po iednym z Woyskowych do Poselskiej Funkcyi, a na drugi Seym druga połowa Woiewodztw, Ziem, i Powiatow z Alternaty toż Prawo miała. Przez co liczba Posłow z Osob Woyskowych na kaźdym Seymie wiadomą byłaby, i proporcyonowaną iak ieden do czterech. Tym bowiem sposobem zaradziłyby się i słusney obawie przemocy Woyskowych nad Cywilnemi, i tey nieproporcjonalności względem Senatu, iaką dziś czuie na Seymach Stan Rycercki Prawodawczy.

rimo. Nic tak nie odstręcza Szlachtę od Służby Woyskowej, iak niepewność Awansow, ile gdy sprzedaż Rang Woyskowych, za opłaceniem Czteroletniej Gaży, pozwoloną została, a częstokroć z krzywdą poniższych prakty-

D

kować się zwykła. Przymowią się przeto iak namocniey JPP. Posłowie, aby nayśilniey zawarowanym było. imo. Iżby od przedaiącego iakąkolwiek w Woysku Rangę, nie komu innemu wolne było oney kupienie, iak tylko temu na kogo stopień z służby wypada, a po nim Awans wciąż wszystkich niższych, aż do ostatniego następował: a to pod nieważnością Patentow, przez Kommissyą Woyskową uznawać się mianą; gdyby zaś ta o nieuczynienie sprawiedliwości oskarżoną i przekonaną została, tedy surowym karom sama podpadaćby powinna. 2do. Iżby nikt zgoła w Woysku Rzepltey (a osobliwie w Kawaleryi Narodowey) do żadnych przychodzić niemógł Awansow, nie zaczynając od służby za prostego Towarzysza lub Giemeyna.

22do. Obostrzenie iak naymocnieysze Kommissyow Cywilno-Woyskowych i Porządkowych, aby nie tylko nie *impositivé* nie czyniły (iak ustawicznie po wielu miejscach z goryczą doświadczamy (ale nawet żadnych zgoła rozkazow wydawać nie mogły, a iedynie tylko pilnowaniem E. xekucyi Praw i rozkazow Magistratur) iakie onym wyraźnie zlecone będą) zatrudniały się, nayszczegulniey polecamy JPP. Posłom. Jako też aby domowili się o sprawiedliwość dla Duchowienstwa Litewskiego, iżby tak iak Koronne, z swiego Stanu Kommissarzow w tychże Kommissyach miało.

23tio. Urzędow Sędziowskich Ziemskich dożywotność, a Grodzkich Kreacyą od Woiewodow lub Starostow, cznie-my być dwoma źródłami Despotyzmu między równemi Obywatelami. Prawo zaś samemu iednemu Woiewodzie lub

Staroście Grodowemu sędzić pozwalające nader znajdujemy uciążliwym dla Obywatelstwa; ile gdy w tym Sądzie najważniejsze odchodzą sprawy, bo o życie; o honor, w wywodzie rodowitości Szlacheckiej; i o majątek, a to w sprawach Inskrypcyjnych, i o zbiegłych Poddanych nawet bez Appellacyi. Przetoż o postanowienie, aby Woiewodowie i Starostowie Grodowi prezydencją tylko w Sądzie Grodzkim dożywotnią mieli, a w komplecie z Urzędnikami wszystkie sprawy rozładzali. Inne zaś wszystkie Urzędy tak Ziemskie iako i Grodzkie trzyletniemi lub pięcioletniemi były, i do wyboru Obywatelskiego na Sejmikach (tak iak Woiewodow i Starostow) oddane zostały; z warunkiem aby kto nie odbył funkcyi Kommissarza Cywilno-Woyskowego, Sędzią bądź Ziemskim, bądź Grodzkim; a kto Sędziowskiego nie odbył całkowicie Urzędu, aby Starostą Grodowym, Deputatem na Trybunał, ani Posłem na Sejm obierany być nie mógł: nayślibniejsze domowienie się J.P.P. Połkom naszym zalecamy.

24to. Ażeby zaś podobnie, wszystkie w Kraiu stopnie i promocy, szły drogą zasług i doświadczenia; naygoręcey żądane jest od nas, nie poruszonym Prawem zawarowanie, iżby kto nie odbył, choć raz ieden funkcyi Deputackiej lub Poselskiej, Senatorem bytć obranym; a kto nie sprawował ni razu funkcyi Marszałka Sejmowego lub Trybunałskiego, na żaden *in Ministerio* stopień wyniesiony być nie mógł. Ten bowiem ieden upatrujemy sposob zabezpieczenia tey tak potrzebney w Obywatelstwie równości, iżby wszystkie w Narodzie Urzędy i funkcye, rowny

D. ij

u Pańskich i Szlacheckich domow znaydowały szacunek. W Stanie zaś Duchownym, odbycie funkcyi Prezydenta lub Deputata na Trybunał, aby za stopień do Dygnitaryi Duchownych, a z tych do Pieczęci uznane było; z tym warunkiem, iżby żaden Duchowny Pieczęci Koronney, razem z jakimkolwiek Biskupstwem Dyecezalnym Kraiowym, posiadać nie mógł; dopraszając się będą JPP. Postowie.

250. Z pogorszeniem i żalem patrzymy na zdarzającą się częstokroć, nie naydogodniey dla Obywatelstwa skład Trybunału Duchownego W. X. Lit: a widząc rzeczą iak nawet dla samych Kapituł nader nie wygodną, iż Wileńska co rok trzech, a Zmudzka dwóch z między siebie Deputatow wyznaczać muszą; tak i nie przyzwoiła w zleceniu Biskupowi Wileńskiemu Nominacyi Deputata z Kapituły Smoleńskiej; żądamy iżby odtąd postanowionym było, aby Prezydenta tylko Trybunału, Kapituły Wileńska, Zmudzka i Smoleńska z między siebie obierały, koleją co trzeci rok; Deputatow zaś innych pięciu Duchownych, aby Woiewodztwa i Powiaty, z między Duchowienstwa swojego Kraiowego, na Seymikach obierały, także z kolei Woiewodztw i Powiatow, iaka wypadnie, to jest iżby na każdy rok, pięć Woiewodztw czyli Powiatow coraz innych obierało po jednym Deputacie Duchownym na Trybunał, oprócz zwykłe dwóch obierających się świeckich. A dla zachęcenia Xięży do funkcyi tey, iednak pracowitey i kosztowney, możnaby zawarować iżby odbywający one, mieli wzgląd pierwszy przy Elekcyi Kanonika w Woiewodztwie lub Powiecie swoim.

26to. Processu Sądowego poprawa, w wielu rzeczach nader potrzebna, znamy że nie może być na tym Seymie (tyle ważniejszyh działań przed sobą mającym), dokonana. Wszakże aby przynajmniej, w essentialniejszyh onego punktach, Prawem zaradzono było, żądaniem jest naszym. A nayprzed znieśienie naywyraźniejszyh zakazem gorszącego zwyczaju, w Sądach Zadwornych J. K. Mci Affessorskich *abusive* wprowadzonego, pod tytułem *deliberat iudicium*, a przepisanie iak naymocniej, aby i te Sądy tak, iak wszystkie inne w Kraini Juryzdykcyje, nie schodząc z Sądow, Decyzją na ustępie ferowały, i wraz onę promulgowały; polecamy staraniu JPP. Posłow. Tudzież aby się mocno domowili, iżby Kadencyje tychże Sądow, pod żadnym pretextem opuszczane nie były, lecz z przyzwoitą akuratnością i pilnością sądziły się. A dla więkzey pewności kompletu możnaby Dygnitaryom Narodowym tylu nie czynnym (jeśli nie wszystkim, to przynajmniej niektórym) nadać Prawo zasiadania w tey Magistraturze tak poważney i tyle Spraw obejmującej.

27mo. Gdy Ziemia jedną wżelako ma naturę, czy to jest Dziedziczną, czy Dożywotnią, nie znajdujemy przy czyny dla czegooby rozgraniczenie oney nie miało do iednego Sądu należeć? przetoż Sprawy o granice, między Dobrami Ziemskimi Dziedzicznymi lub Duchownymi, a Starostwami & *cujusvis tituli* Krolewskimi, aby od tychże Sądow Zadwornych J. K. Mci Affessorskich wyłączonemi były, a pod Sąd Podkomorski, tak iak wszystkie graniczne, poddane zostały, staraniem być ma JPP. Posłow naszych.

ergo. Jako zaś we wszelkich granicznych Sprawach Remisa z Sądu iść zwykła na Podkomorzego, tak nadaremny jest zdanie się zamitrażeniem czasu, i wycięciem dla Stron, pozywanie wprzód do iakiegokolwiek bądź Sądu, dla samego wyznaczenia Podkomorzego, a po jego wyznaczeniu, gdy on wszelako nie może zaczynać rozszędzania kwestyi, iak tylko od zwykłego wstępu, to jest, od nakazania komportacyi Dokumentow granicznych, od przeznaczenia czasu na rozpatrzenie i trzebieenie Duktow, i od innych nieuchronnych Akcessoryow; daremny jest zdanie się zatrudnieniem i kosztem dla Stron, a fatygą dla Podkomorzego, zieżdżanie jego na miejsce; a gdy te wszystkie Akcessorya mogą być i w odległości zadecydowane. Dopieroż, nie widzimy dla czego by Decyzya w tych Sprawach przy samym tylko Podkomorzym zostawać miała? ile gdy wszystkim najwyższym Magistratuom, nawet Sądom Marszałkow i Kanclerzow Narodowych Assessorowie są przydani. Doświadczenie też nas codzienne uczy, że zdarzają się tak małe dyfferencye w gruntach, iż aniłię Strony poważają sprowadzać Sąd Podkomorski, bo ten, by też o największą rozszędzając dyfferencyą graniczną, zawsze kosztem swoim wartość oney przewyższa. Z tych wszystkich uwag, żądamy, i za najpotrzebniejszą rzecz sądziemy, następujące względem Sądow Granicznych postanowić reformy. Imo. Naznaczenie Kadencyi przynajmniej dwoch, to jest zimowey i letniewy, po osm lub dziesięć Niedziel na Sądy Podkomorskie w Mieście Stołecznym, Woiewodztwa lub Powiatu. gdo. Dodanie Assessorow

przynajmniej czterech lub sześciu przysięgłych (do czego możnaby użyć nieczynnych Urzędników Woiewodzickich i Powiatowych) którzyby pod Prezydencyą Podkomorzego, lub (w jego nieprzytomności) pierwszego *ex ordine*, w Kompletie trzech przynajmniej, sądzili; tudzież dodanie pięciu lub sześciu Komorników dobrze Geometrią znaiących i przysięgłych *cum voce informativa* w tymże Sądzie. ztio. W takowym więc Sądzie Podkomorskim, Sprawa porządkiem wpisu przywołana, zaczynać się ma zwykle, od nakazania Komportacyi Dokumentow granicznych, trzebieńia Duktow, Juramentu na niekorrupowaniu świadkow, przez Aktora lub Plenipotentę stawiającego onych na mieyscu Dyfferencynym wykonać się, po tychże świadkow przyięciu, mianego, i od rezolwowania wszelkich innych Akcesoryow. Po załatwieniu ktorych, za drugim przywołaniem Sprawy, i zadecydowaniem dalszych Akcesoryow z nastąpioney Komportacyi, i z innych rzodeł wyniknąć mogących, wyznaczy Sąd dwóch Komorników, w nim zasiadających, z przeznaczeniem terminu, bądź z zgodzenia się Stron, bądź za onych niezgodzeniem się, z własney uwagi, nayprzywzwoitszego; na ktory ziechawszy ciż Komornicy na mieysce Dyfferencyne, Dukta obu stron obiada, znaki na nich doczesne polożą, iak naydokładniey i naywierniey zmappią, świadkow obu Stron wysłuchaią, i całe to swoje dzieło zapieczętowane Sądowi Podkomorskiemu odwozą, i w Kancelaryi onego złożą; aby tam dochowane w całości pod ich pieczęciami było, do terminu przypadnienia Aktoratu. 4to. Jeżeliby Komornicy na mieysce (iako się rzekło.) ze-

2ani znaleźli, że dyfferencyiny grunt nie przewyższa
 włoki iedney, wraz na mieyscu zadekcydować i finalnie
 oznaczyć mają, a powroceni na Sądy mapkę i decyzyą
 swoią, do wciągnienia w Xięgi Sądowe, oddadzą. A w
 dyfferencyach Włok pięć zajmujących, także na mieyscu
 zaraz rzecz ofądzą; lecz od takowey Decyzyi, wolna Stron
 nie czuiącey krzywdę zostanie Apellacya do Sądu Podko
 morskiego; ktory za przypadnieniem takowego Aktoratu
 appellacyjnego, z przeyrzenia Mappy, z przeczytania świad
 ectw, i z wszelkich innych zwykłych dowodow, Sprawę tak
 ową finalnie rozfądzi. 5to. W większych zaś nad pięć Włok
 dyfferencyach, Sąd Podkomorski przeyrzawszy całe dzieło Ko
 mornikow, i Stron zupełnie wyfluchawszy, albo wraz Decyzyą
 (iako w rzeczy już gotowey) zwykle na ustępie, więk szo
 ścią kretek położy, i Komornika na naybliższy (podług zrę
 czności czasu) termin, na mieysce zesła dla uskutecznienia
 Dekretu: albo (ieżeliby choć iedna Strona żądała kosztem
 teyże, ziedzie w komplecie, na naybliższym a zręcznym,
 (byle nie w czasie Kadencyi swych Sądow) terminie, dla
 wizyi na mieyscu i udecydowania tamże sporow, zostawując
 Komornika dla exekwowania Dekretu swego. 6to. W dyffe
 rencyach o większy grunt nad Włok 10. (lub ieśli zdawać
 się będzie nad 15.) zostawuie się wolna Stronie rozumieją
 cey się być pokrzywdzoną, Apellacya iak i dawniey była
 7mo. Jeżeliby zaś Strona zaskarzyła Komornikow o niewierne
 mierzzenie, lub Zmappowanie, iako też o fałszywe zapisa
 nie świadectw, a dowiodła im tego, tedy odsądzeni być
 powinni *ab omni activitate* na zawsze, z powroceniem expen
 sow

fow Stronie pokrzywdzoney ; albo też i frozey iesz-
cze ukarani ; warując wszakże *panam talionis* za nie dowie-
dzeniem. 8vo. W sądzie tym Podkomorskim Regenta Kre-
acya zostawić się może przy Podkomorzym ; wszakże przy-
zwoitym zdawałoby się, aby niemógł kreować nim, iak
tylko Komornika przysięgłego i wyprobowanego.

sgno. Tyle klęsk i nieszczęśliwych Rewolucyi od nay-
dawniejszych aż do naszych czasow, doświadczając Oy-
czyzna nasza, niezmiernie ma szkody, w zaginieniu, popa-
leniu, lub zagarnieniu w obce Kraie Archiwow swoich, a
mianowicie do Smoleńska i Kiiowa, gdzie prawie wszystkie
naydawniejsze Akta Trybunałow i różnych Subselliiow Li-
tewskich, a nawet i wielu Koronnych znajduią się. Nik-
czemność też Miast Stołecznych Woiewodzkich i Powia-
towych, przez większą część, nawet domow na Archiwa
i Kancellarye nie mających, a niedbalstwo dawniey Akta-
trzymających, przyczyniły się nie mało do zatracenia się
wielu bardzo Dokumentow ; przez co rządki widzim mają-
tek Obywatelski, ktoryby w papierach swoich okazał ciąg
nieprzerwany dawnych, bądź Aktorstwa, bądź granicznych
dowodow, a zatym zakwestyonowany być nie mógł. Prze-
toż czulemu dbaniu i pamięci JPP. Postow polecamy, aby
w traktowaniu z Rosyją, nie przepomnieli dopomnieć się
o zwrot tych przynajmniej Archiwow naszych, które nie-
potrzebnie dla Obywatelow Rosyjskich, a z krzywdą zna-
czną naszą są konferwowane w Smoleńsku i Kiiowie, ile
gdy doskonale wiemy, że są odzielnie, i nawet nader po-
rządnie ułożone. A wszelako dla zapobieżenia dalszemu

E.

szerezeniu się pieniądza i ruinujących Obywatelstwo kłotni, żądamy naygoręcey, a naymocniey polecamy JPP. Posłom, aby się dopraszali o wznowienie dawnych a nigdy nie zniesionych (lubo od wszystkich Magistratur prawie zapomnianych) Praw Statutowych o dawności Ziemskiej, owym to iedynym zagruntowaniu bezpieczeństwa majątkow i spokojności Obywatelskiej. Aby więc stosowanie się do tych Praw, iak nayfurowiey wszystkim Sądom zalecone było, i nakazane, naygorliwiey dopraszamy się.

3mo. Naynieznośnieysze upatrujemy, ucilki zewsząd dla Stron procedera wiodących, w kosztach rzadko kiedy nieprzewyższających wartość rzeczy procederem objętey. Przetoż domowią się iak naymocniey JPP. Posłowie, aby przynaymniey Sprawiedliwość wymierzona była wygrywającym sprawy. *imo.* W zawarowaniu im przysądzenia w zupełności na Stronie przegrywającej *expensu Prawnego sub nexu juramenti*, podług dawnych Praw; bo z przykrością doświadczamy, że zwyczaj powłzeczny się zrobił po wszystkich Subselljach, sądzenia części tylko iakiey, uchylając jurament; lubo rzadki przykład, aby kto nadto wielki podawał regestr, z samey boiaźni aby juramentu nie sądzono. A wszakże gdyby Strona na uwiększoney pretenzyi zyskała jurament, mając Religią, sumiennie i honor musi dopuścić się Amissy: a kto niemiałby tych hamulcow, ten; czego nie wygra, odważy się wydrzeć gwałtem lub i ukrasć, z równą łatwością, iak i przysięgę fałszywą wykonać: aleć nie iest tu mowa o złoczyńcach. *xdo.* Należy wygrywającym sprawy uczynić Sprawiedliwość, w zdzięciu z nich nie-

winnego ciężaru opłacania kóp czyli grzywien, za każde *lucrum*, gdyż te najśluszniej aby przegrywający sprawę opłacał; a nawet za karę że niesłusznie się prawował, sprawiedliwą byłoby rzeczą, aby każdy sprawę przegrywający, opłacał *alterum tantum* tychże kóp czyli grzywien, na rzecz Skarbu Kraiowego.

31mo. Stan Palestrancki zewszędh miar szacowny i zawfze w Kraiu naszym poważany, z smutkiem doświadczamy, że się staie nader uciemieżającym Obywatelów przez nadto drogie cenienie fatygi swoiey. Gdy wszakże trudno wynaleść szrodek na otaxowanie opłaty od stawania w sprawach, częstokroć małych a z wielką pracą, czasem zaś wielkich a prawie bez pracy: przeto nic na ten szanowny stan nie przepisując, a dalszemu czasowi obmyślenie szrodków ku pościągzeniu zdzierstwa zostawując: żądamy teraz, aby dla ulżenia w *expensie procederowanym*, Stronie kaźdey, nie tylko wolno było samey za siebie stawać, i tłumaczyć swą sprawę (czego żadne wszelako Prawo nie broni) ale też i stawać przez umocowanego Plenipotenta, choćby nie będącego przyięgłym Patronem. A wszakże przyiaciel umocowany plenipotencyą naturalnie jest pod rękoymią swego pryncypała.

32do. Drugim narzędziem ucisku i wycięczenia procedera mających, jest niezmierny koszt na wycięcie Dekretów. Opatrując i na to szrodek, gdy niepodobnym prawie zdaie się dokładnie rozgatunkować walor spraw: żądamy aby, albo przepisany był szacunek samych Dekretów; to jest, aby, zawarowanym zostało, iżby Regenci wszelkich

E ij

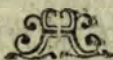
Subsellion niższych, Apellacyi ulegających, nie brali więcej od Stron za wyięcie Dekretu Kontunacyinego pierwszego, iak Złotyeh 20. od drugiego Złotyeh 30. od trzeciego 40. od Dekretu Akcessoryinego 50. a od oczewistego każdego nie więcej iak 80. Złotyeh. Regenci zaś w Sądach *ultimarum instantiarum* aby się kontentowali dubeltową opłatą. Albo też aby cena płacenia Kancellaryom od arkusza, dokładnie dawnieyszemi Prawami opisana, ponowieniem, tychże Praw iak najmocniey wszystkim Pisarzom, Regentom, i Kancellaryom zalecona była; zawsze zaś z tym warunkiem, aby Pisarz, Regent, lub ktokolwiek Kancellaryą trzymający, któryby wyciągał więcej, i nad dwa tygodnie po ferowaniu Dekretu, wydanie onego stronie zmięrzył, za wniesieniem oto od Strony zażalenia, wskazany był na wydanie tegoż Dekretu bez płaty, w przeciągu trzech dni; a za niesatysfakcją podpadał karze *supensy ab activitate* na puł roku.

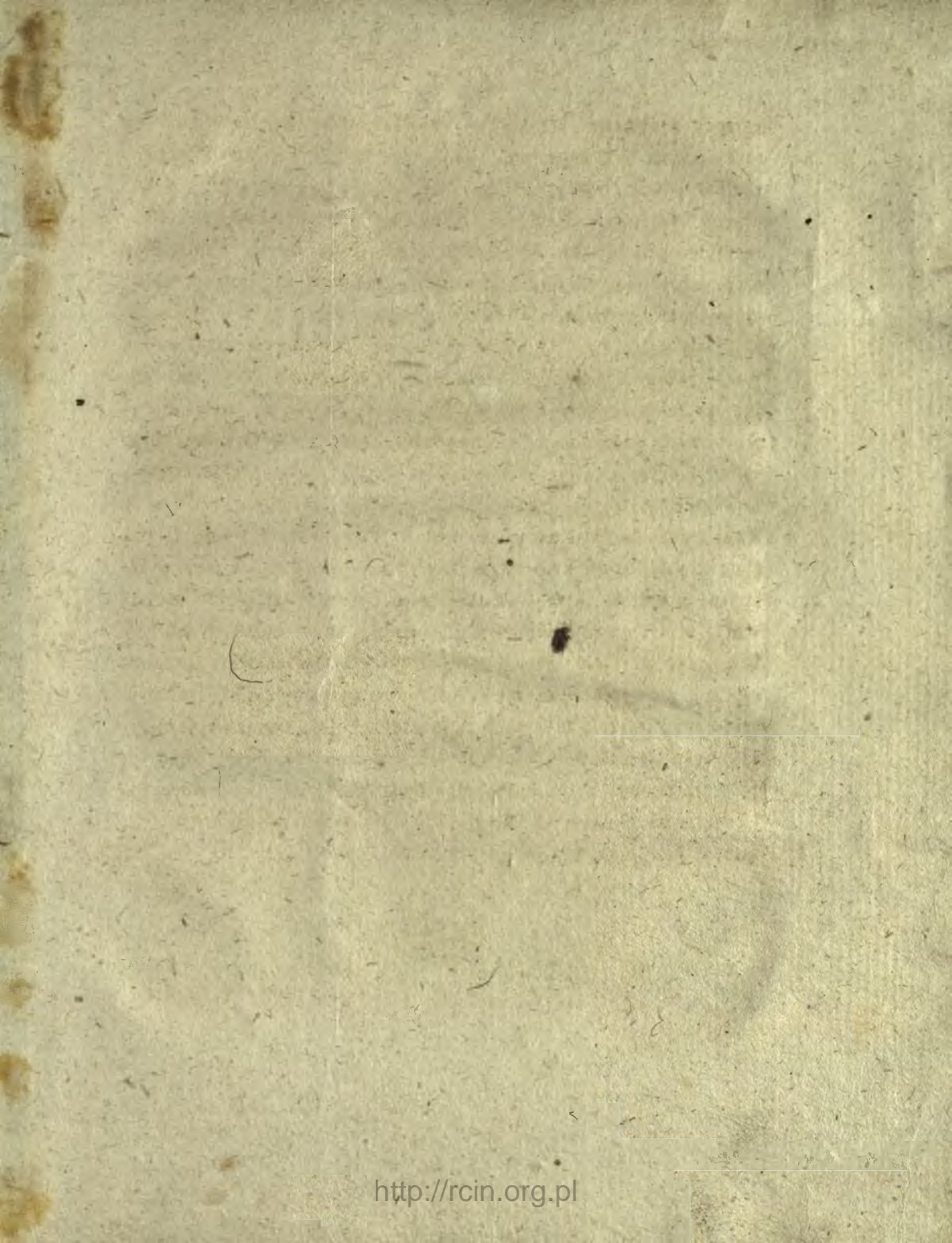
33tio. Wymierzenie sprawiedliwości Stanowi Mieyskiemu w sflusznych iego żądaniach i proźbach; obmyślenie zażeń i Rządowey protekcyi dla wielorakich w Kraiu rękodziel i handlu; i zawarowanie poddanym bezpieczeństwa zdrowia, życia, i własności, z obmyśleniem dla nich Sprawiedliwości przeciw zdarzać się mogącemu od własnych Panow pokrzywdzeniu; zlecamy JPP. Posłom. Wszakże, nie dajemy przez to im mocy przypuszczenia wraz Mieszczan do Prawodawstwa, lub uwolnienia ogułem chłopow od poddaństwa: w tych bowiem obu Proiektach tak ważnych, dłuższy Narod potrzebuie deliberacyi. Przetoż żądaniem iest

naszym, aby obiedwie te materye, tak znacznie stan rzeczy Kraiowych odmienić mogące, zostawione były w recessie do przyszłego Seymu. Jako albowiem przypuszczenie czwartego Stanu do Prawodawstwa, przedstawiać zdawałby się kształt Rzepltey, dotąd *purè* Szlacheckiey; tak uwolnienie nagłe z pod poddaństwa ludu ieszcze u nas aż nadto nie oświeconego, koniecznie zatrzęsłoby gospodarstwo Kraiowe. Wszakże ułożone i ułożyć się mające, przez Deputacye, pod okiem przezornym Seymujących Stanow, Projektu w tych Materyach, żądalibyśmy aby na Seymikach Relacyjnych, komunikowane Narodowi zostały, do delibracji, iżby dobrze iezważywszy w swoich na przyszły Sejm Połtom Instrukcyach mógł rozmyślnie otworzyć chęć i zdanie swoje. Tym czasem zaś, gdy już Stany Seymujące, przez zabezpieczenie wolności każdemu Chłopowi w rekruty do Woyska oddanemu, któryby dwie kapitulacye (za zezwoleniem Pana swego) wyłużył, otworzyły Chłopkom wstęp do wychodzenia z Poddaństwa; możnaby ieszcze onym i drugi, w tym gatunku, otworzyć, zabezpieczeniem wolności i temu każdemu, któryby za wiedzą i pozwoleniem Pana, wpisał się do cechu iakiegokolwiek Rzemieścia. Wszystko to jednak, na nic się Chłopom nie przyda, jeśli by zamieszkałość dziesięcio-letnia, iak dotąd było, wolnego nawet Chłopa, poddanym czyniła. Przetoż najszustniejszą sądziemy rzeczą, nayprzod wolnym Chłopom, wolność zawarować.

Na ostatek, nie przepisując JPP. Połtom naszym żadnych szczególniejszych prawideł, w materyi zawierania polity-

cznych z obcemi Mocarstwami związków: cnotliwym to, a roztropnym ich uwagom, i świetlejszemu zbliska widzeniu zostawiamy. To tylko niech raczą mieć w pierwszym bażeniu, iż iako tak długie, a zawsze pełne podeyscia, i interesowaney Panowania nad nami chciwości, Róssyjskie związki, nader dla nas niezczęśliwemi stały się, przez wtłoczenie na karki nasze haniebnego dependencyi jarzma: tak z każdą inną Potęgą nowe Alianse, miłemi Narodowi, a pomyślnemi Oyczyźnie, stać się nie mogą; iesli nie mając na sobie Cechy szczeroci nieobłudney, by najmniejszą obawę, nowego niepodległości naszej obarczenia, sprawować będą zdolne. Przetoż na miłość Boga i Oyczyzny, a własney i potomstwa szczęśliwości, zaklinamy JPP. Posłow, aby determinacye swoie w tey mierze, nie żadną (uchoway Boże) intrygą lub przekupstwem, a nayszcystszym przekonaniem i czulością o dobro Oyczyzny kierowali; a iak nayszczliwiey dla niey, tego dobrotliwie odlituiącey się Opatrzności pozwolonego Narodowi naszemu czasu, z pospiechem na dobro użyć nie zaniedbali: pamiętając że stracenie onego, lub na złe użycie, nayszkaradniejszą byłoby zbrodnią; ktorey surowy mściciel Bóg, wieczne przeznaczając kary, za pierwsze [dóczesnych a nieodwłocznych narzędzie, użyłby, naysztrafniejszą zemstę do rozpaczcy przyprowadzonego Narodu.

F

XVIII. 2. 588